

ปัญหาการปรับใช้อนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศ ฉบับที่ ๑๘๘
ว่าด้วยการทำงานในภาคประมง ค.ศ. ๒๐๐๗ (C 188) ที่เกี่ยวข้องกับ
การค้ามนุษย์ในอุตสาหกรรมประมงไทย
The Problem of the Applicability of Work on Fishing
Convention, 2007 (C 188) in Human Trafficking
in Thailand's Fishing Industry

เพ็ญพิชชา จรรย์โกมล
Phenpiccha Jankomol
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ประเทศไทย
Thammasat University, Thailand
Email: phenpiccha.jkm@gmail.com

Received : September 23, 2020
Revised : August 10, 2021
Accepted : August 17, 2021

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองแรงงานประมงที่สอดคล้องกับการค้ามนุษย์และการบังคับใช้แรงงานตามกฎหมายภายในประเทศ และกฎหมายระหว่างประเทศรวมถึงกฎหมายสิทธิมนุษยชน (๒) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงหลักเกณฑ์และปัญหาในการปรับใช้ของกฎหมายไทยในการปฏิบัติตามพันธกรณีระหว่างประเทศ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบไปด้วย ข้อมูลทางเอกสาร ได้แก่ กฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์และแรงงานประมงในประเทศไทยรวมทั้งกฎหมายระหว่างประเทศ วิทยานิพนธ์ บทความทางวิชาการ เป็นต้น

ผลการวิจัยพบว่า ประเทศไทยมีกฎหมายที่คุ้มครองแรงงานประมงแต่เดิมอยู่แล้วหลายฉบับ โดยฉบับล่าสุด คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงานในงานประมง พ.ศ. ๒๕๖๒ ที่ได้บัญญัติมาจาก C 188 ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายเฉพาะที่คุ้มครองแรงงานประมง โดยส่วนใหญ่จะมีการนำสาระสำคัญที่ปรากฏอยู่ใน C 188 มาใช้ในการร่างกฎหมายคุ้มครองแรงงานประมง แต่ในทางปฏิบัติยังคงพบช่องว่างของกฎหมาย เช่น เงื่อนไขในการทำงานรวมถึงสภาพการทำงานในงานประมง การรักษาพยาบาล การเข้าประกันสังคม และความปลอดภัยในการทำงาน ฯลฯ ซึ่งประเทศไทยยังไม่สามารถปรับใช้กฎหมายให้มีความสอดคล้องกับ C 188 ได้แก่ การกำหนดมาตรการในการคุ้มครองแรงงานประมงเพื่อลดปัจจัยความเสี่ยงของการเกิดแรงงานบังคับและค้ามนุษย์ รวมถึงการปรับใช้กลไกและองค์ความรู้ในการบังคับใช้กฎหมายที่ข้อเท็จจริงอาจนำไปสู่ข้อบ่งชี้ของเรื่องแรงงานบังคับหรือการค้ามนุษย์ในแรงงานประมง เป็นต้น

ฉะนั้นแล้วประเทศไทยควรมีการแก้ไขกฎหมายและระเบียบให้สอดคล้องกับ C 188 เพื่อยกระดับมาตรฐานการประมงไทยให้เท่าเทียมกับมาตรฐานสากล และลดความเสี่ยงที่จะให้แรงงานประมงเข้าสู่วงจรการค้ามนุษย์และแรงงานบังคับ

คำสำคัญ: การค้ามนุษย์; สิทธิแรงงานประมง; แรงงานประมง

Abstract

This thesis aspires (1) to study and analyze the principles of law regarding the protection of labour in fishing work in accordance with human trafficking and forced labor under Thai law, international law, and human rights law. (2) to examine principles and problems as to the application of the Thai Law, in accordance with obligations arising from Work in Fishing Convention, 2007 (No.188). This thesis employs various legal literature including Thai legal documents concerning Human Trafficking Law and Labour Protection in Fishing Work, International Law, thesis and academic journals.

The study demonstrates that Thai law has already comprised a number of Labour Protection in Fishing Work Law. Despite the current Maritime Labour Protection Act (B.E.2562) developed on Work in Fishing Convention, 2017 (No.188). It is a special law concerning Labour Protection in the fishing industry. However, in practice, there are still gaps in the law especially working conditions such as the condition in fishing, medical treatment, social security, and safety at work, etc. One main concern is that Thailand fails to comply with Work in Fishing Convention, 2017 (No.188) C188, for example, on setting the measures to prevent the fishers from Human Trafficking and on applying the law that concerns the ongoing Human Trafficking in Thailand's fishing industry. To reduce the risk factors of forced labour and human trafficking, it includes the adoption of mechanisms and knowledge of law enforcement which the facts may lead to indications of forced labor or human trafficking of labour in fishing work. Therefore, Thailand should amend laws and regulations in accordance with C 188 to raise the standards of Thai fisheries to be equal to international standards. Moreover, the government should reduce the risk of fishers entering the cycle of human trafficking and forced labour.

Keywords: Human Trafficking; Fishers Rights; Labour in Fishing Work

บทนำ

ปัญหาการคุ้มครองเป็นภัยคุกคามรูปแบบหนึ่ง และยังเป็นการละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างร้ายแรง โดยเฉพาะการคุ้มครองในอุตสาหกรรมประมงที่ผู้เสียหายของการคุ้มครองเป็นผู้ชายที่มีพลกำลังแข็งแรง ซึ่งข้อบ่งชี้ที่สำคัญที่นำไปสู่การคุ้มครองหรือการบังคับใช้แรงงานในแรงงานประมง คือ เรื่องการใช้แรงงานทาสบนเรือประมง แรงงานมักถูกกักขังหน่วงเหนี่ยว ถูกบังคับใช้แรงงานหนัก ทำงานโดยไม่มีเสรีภาพ หรือแม้กระทั่งการถูกทำร้ายในขณะทำงาน^๑ รวมถึงการจ่ายค่าจ้างที่ไม่เป็นธรรม สิ่งเหล่านี้เป็นวิธีการปฏิบัติที่รุนแรงและขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง^๒ จากปัญหาดังกล่าว ทำให้หลาย ๆ ประเทศได้ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาการคุ้มครองในอุตสาหกรรมประมงจึงจัดทำกฎกติกาและอนุสัญญาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองแรงงานประมง โดยเฉพาะสนธิสัญญาที่จัดทำขึ้นโดยองค์การแรงงานระหว่างประเทศ เช่น อนุสัญญาฉบับที่ ๑๑๒ ว่าด้วยอายุขั้นต่ำ (ชาวประมง) ปี ค.ศ. ๑๙๕๙ อนุสัญญาฉบับที่ ๑๑๓ ว่าด้วยการตรวจวินิจฉัยทางการแพทย์ (ชาวประมง) ปี ค.ศ. ๑๙๕๙ อนุสัญญาฉบับที่ ๑๑๔ ว่าด้วยตราสารข้อตกลงของชาวประมง ปี ค.ศ. ๑๙๕๙ ฯลฯ^๓ อย่างไรก็ตามอนุสัญญาต่าง ๆ เหล่านี้ ยังคงมีความกระจัดกระจายของเนื้อหาและยังไม่ครอบคลุมการคุ้มครองแรงงานประมงเท่าที่ควร องค์การแรงงานระหว่างประเทศจึงได้กำหนดให้มีการหารือเพื่อสร้างมาตรฐานของแรงงานประมงในเชิงลึก จึงก่อให้เกิดอนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศ ฉบับที่ ๑๘๘ ว่าด้วยการทำงานในภาคประมง ค.ศ. ๒๐๐๗ ที่มีการบัญญัติกฎหมายในเรื่องการคุ้มครองแรงงานในงานประมง เพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันและครอบคลุมถึงการคุ้มครองแรงงานประมงให้ได้มากที่สุด

ในส่วนของประเทศไทยนั้น ได้เข้าร่วมเป็นรัฐสมาชิกในอนุสัญญาดังกล่าว และให้สัตยาบันเมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒ การให้สัตยาบันอนุสัญญาฉบับนี้ สะท้อนความมุ่งมั่นของไทยในการยกระดับสภาพการทำงานและความเป็นอยู่สำหรับแรงงานในภาคการประมงทุกคนไม่เพียงแต่แรงงานไทยแต่รวมไปถึงแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ แรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่า ลาว หรือกัมพูชา เนื่องจากงานประมงเป็นงานที่คนไทยไม่นิยมทำ แรงงานข้ามชาติจึงเป็นกำลังหลักในการทำงานตอนนี้ เพราะค่าจ้างแรงงานเหล่านี้มีราคาถูก อีกทั้งแรงงานข้ามชาติจะมีความขยัน อุตุน สามารถเข้ามาทดแทนแรงงาน

^๑ International Labour Organization, *ข้อค้นพบจากงานวิจัยวัดผลความก้าวหน้า เกี่ยวกับแรงงานประมงและอาหารทะเลในประเทศไทย*, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ., ๒๕๖๓), หน้า ๒๖-๒๗.

^๒ นิธิวิทย์ แร็ดตัน, “ปัญหากฎหมายของพิธีสารเพื่อป้องกัน ปรามปรามและลงโทษการค้ามนุษย์โดยเฉพาะสตรีและเด็ก”, *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต*, (คณะนิติศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๙), หน้า ๒๗.

^๓ International Labour Organization, *C188 - Work in Fishing Convention, 2007 (No. 188)*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:11300:0::NO::P11300_INSTRUMENT_ID:312333 [๔ มกราคม ๒๕๖๓].

ประมงไทยได้เป็นอย่างดี แต่ในปัจจุบันมีการจ้างแรงงานข้ามชาติที่หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ทำให้เกิดปัญหาซับซ้อนยิ่งขึ้น ซึ่งในขณะเดียวกันการเข้าถึงการคุ้มครองของกฎหมายของไทยยังคงเป็นอุปสรรคต่อแรงงานข้ามชาติเป็นอย่างมาก และยิ่งก่อให้เกิดอุปสรรคในการเข้าถึงสิทธิต่าง ๆ ด้วย^๕ รวมถึงปัญหาในการปรับใช้กฎหมายไทยเพื่อป้องกันความเสี่ยงที่แรงงานอาจจะตกอยู่ในสภาพแรงงานบังคับ ตลอดจนส่งเสริมให้เกิดการจ้างแรงงานประมงอย่างมีจริยธรรม^๖ ภายหลังที่ประเทศไทยได้เข้าร่วม C 188 ประเทศไทยได้มีการตราพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงานในงานประมง พ.ศ. ๒๕๖๒ เพื่อรับรองหลักการในการทำงานของการทำประมงตามอนุสัญญา^๗ ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองแรงงานประมงจากการจ้างแรงงานโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งบทบัญญัติต่าง ๆ เหล่านี้เป็นหลักการที่สำคัญในการคุ้มครองแรงงานในงานประมงให้ลดความเสี่ยงจากการถูกค้ามนุษย์และบังคับใช้แรงงาน

แต่อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการตราพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงานในงานประมง พ.ศ. ๒๕๖๒ และมีผลใช้บังคับแล้ว แต่ปัญหาการค้ามนุษย์ในอุตสาหกรรมประมงของประเทศไทยก็ยังไม่ลดลง เนื่องจากกฎหมายที่คุ้มครองแรงงานประมงจากการค้ามนุษย์หรือการบังคับใช้แรงงานในประเทศไทย ยังมีช่องว่างในการปรับใช้กฎหมายรวมถึงกฎหมายยังมีความกระจัดกระจาย และยังไม่สามารถแก้ไขการค้ามนุษย์ในอุตสาหกรรมประมงได้ อันส่งผลให้ประเทศไทยยังไม่สามารถดำเนินการที่สอดคล้องกับพันธกรณีดังกล่าวได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้ จากปัญหาที่กล่าวมาในข้างต้น การที่ประเทศไทยยังไม่ปฏิบัติตามพันธกรณีได้อย่างครบถ้วน จากสาเหตุของการบัญญัติกฎหมายที่ไม่ครอบคลุมหรือจากแนวทางในการปรับใช้กฎหมายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ย่อมทำให้แรงงานประมงไม่ได้รับการคุ้มครองเทียบเท่ากับมาตรฐานสากล หากมีการยึดหลักตาม C 188 เป็นมาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครองสิทธิให้แก่แรงงานประมง การดำเนินการเช่นนี้จะส่งผลช่วยลดความเสี่ยงของปัญหาการค้ามนุษย์ในแรงงานประมงทะเลได้ เนื่องจากภาครัฐจะสามารถตรวจสอบการดำเนินการของนายจ้างได้ตั้งแต่ขั้นตอนการจ้างจนถึงการออกไปทำงานกับเรือประมง^๘ หากมีการละเมิดสิทธิแรงงานประมงใน C 188 แล้วนั้น การละเมิดเหล่านี้อาจถือเป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดการค้ามนุษย์ได้

^๕ ศิริวรรณ ว่องเกียรติไพศาล และคณะ, *ค้ามนุษย์แรงงานในเรือประมงทะเล*, (กรุงเทพมหานคร : บจก. วิ.พรินท์, ๑๙๙๑, ๒๕๕๖), หน้า ๔๐.

^๖ Human Right Watch, *World Report 2019*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://www.hrw.org/sites/default/files/world_report_download/hrw_world_report_2019.pdf [๒๐ มกราคม ๒๕๖๓].

^๗ Ministry of Foreign Affairs of the Kingdom of Thailand, *ไทยยืนสัตยาบันสารอนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศ ฉบับที่ ๑๘๘ ว่าด้วยการทำงานในภาคการประมง พ.ศ. ๒๕๕๐ (ค.ศ. ๒๐๐๗) / Thailand Ratifies ILO's Work in Fishing Convention No. 188, 2007 (C188)*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.mfa.go.th/main/th/news/3/6886/99718-ไทยยืนสัตยาบันสาร> [๑ มิถุนายน ๒๕๖๓].

^๘ วิทยา เบญจจาริกุล, “ทางการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ในแรงงานประมงทะเลของประเทศไทย”, *วารสารวิชาการ*, มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๐) : ๙๙-๑๐๐.

ดังนั้น บทความนี้จึงมุ่งศึกษา ปัญหาการปรับใช้อนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศ ฉบับที่ ๑๘๘ ว่าด้วยการทำงานในภาคประมง ค.ศ. ๒๐๐๗ ที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ในอุตสาหกรรมประมง โดยจะศึกษาเกี่ยวกับข้อกฎหมาย วิธีการที่ประเทศไทยนำมาใช้ในคุ้มครองแรงงานประมง ท้ายที่สุดผู้เขียน จะกล่าวถึงข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายภายในประเทศไทยให้มีความสอดคล้องกับกฎหมายระหว่างประเทศมากขึ้น เพื่อให้ประเทศไทยแก้ไขปัญหาในเรื่องการค้ามนุษย์ได้อย่างยั่งยืน และเกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการคุ้มครองแรงงานประมงในสังคมไทยอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองแรงงานประมงที่สอดคล้องกับการค้ามนุษย์และการบังคับใช้แรงงานตามกฎหมายภายในประเทศและกฎหมายระหว่างประเทศ รวมถึงกฎหมายตามสิทธิมนุษยชน

๒. เพื่อศึกษาวิเคราะห์กฎหมายถึงหลักเกณฑ์และปัญหาในการปรับใช้ของกฎหมายไทยในการปฏิบัติตามพันธกรณีระหว่างประเทศ และความแตกต่างของกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ

วิธีการศึกษา

วิธีการศึกษาวิจัย เรื่อง ปัญหาการปรับใช้อนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศ ฉบับที่ ๑๘๘ ว่าด้วยการทำงานในภาคประมง ค.ศ. ๒๐๐๗ (C 188) ที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ในอุตสาหกรรมประมงไทย ใช้วิธีการศึกษาวิจัยทางเอกสารเป็นการศึกษาค้นคว้าข้อมูลต่าง ๆ จากฐานข้อมูลทั้งในประเทศและต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นตำรา บทความต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ แรงงานบังคับ และแรงงานประมง รวมถึงการศึกษาและวิเคราะห์บทบัญญัติต่าง ๆ ของอนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศ ฉบับที่ ๑๘๘ ว่าด้วยการทำงานในภาคประมง ค.ศ. ๒๐๐๗ ทั้งในแง่ของมาตรการทางกฎหมายและปัญหาในการปรับใช้กฎหมาย ทั้งยังมีการศึกษากฎหมายภายในของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ และการคุ้มครองแรงงานประมง และยังศึกษางานวิจัยและเอกสารต่าง ๆ รวมถึงวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ที่เชื่อถือได้ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ รวมถึงการค้นข้อมูลจากองค์กรระหว่างประเทศหรือหน่วยงานต่าง ๆ ในประเทศไทยที่เกี่ยวข้องในการคุ้มครองแรงงานประมง และการป้องกันการค้ามนุษย์ในแรงงานประมง ซึ่งมีหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องหลายองค์กร ทั้งนี้ เพื่อให้ข้อมูลต่าง ๆ ที่จะนำมาศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในประเด็นนี้มีความน่าเชื่อถือและเป็นปัจจุบันทันต่อเหตุการณ์มากที่สุด

ผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง ปัญหาการปรับใช้อนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศ ฉบับที่ ๑๘๘ ว่าด้วยการทำงานภาคการประมง ค.ศ. ๒๐๐๗ สามารถสรุปผลการศึกษาดังต่อไปนี้

๑. พันธกรณีในการคุ้มครองแรงงานประมงตามอนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศ ฉบับที่ ๑๘๘ ว่าด้วยการทำงานภาคการประมง ค.ศ. ๒๐๐๗

จากการศึกษาพบว่านอกจาก C 188 เป็นอนุสัญญาที่มีข้อกำหนดที่เกี่ยวกับการคุ้มครองการทำงานบนเรือประมงที่รวมถึงความปลอดภัยในการประกอบอาชีพแล้ว C 188 ยังสะท้อนให้เห็นว่าแรงงานประมงควรจะได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานเช่นเดียวกับผู้ที่ประกอบอาชีพอื่น ๆ โดยเมื่อศึกษา C 188 ควบคู่กับกฎหมายสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและสนธิสัญญาระหว่างประเทศแล้ว พบว่าสามารถแบ่งหลักเกณฑ์ในการคุ้มครองแรงงานประมงโดยจำแนกสิทธิออกมาได้ทั้งหมด ๓ ประเภท ได้แก่ สิทธิพลเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ และสิทธิทางสังคม แต่ในอนุสัญญานี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ทราบถึงความเป็นอยู่ของแรงงานประมงบนเรือ นอกจากนั้นยังมีการคุ้มครองแรงงานประมงบนเรือประมงให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี ซึ่งเป็นการคุ้มครองแรงงานประมงเกี่ยวกับสิทธิทางเศรษฐกิจและทางสังคมเป็นส่วนใหญ่ หากเป็นการคุ้มครองทางด้านสิทธิด้านพลเมือง เช่น การไม่ถูกทรมาน ไม่ถูกทำร้ายหรือฆ่า การไม่ถูกนำลงเป็นทาสหรือการบังคับใช้แรงงาน สามารถปรับใช้กับอนุสัญญาฉบับอื่น ๆ ได้ยกตัวอย่างเช่น อนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศว่าด้วยแรงงานเกณฑ์หรือแรงงานบังคับ ค.ศ. ๑๙๓๐ ฉบับที่ ๒๙ อนุสัญญาต่อต้านการค้าทาส ค.ศ. ๑๙๒๖ พิธีสารส่วนเสริมเพื่อป้องกันปราบปรามและลงโทษการค้ามนุษย์ในเด็กและสตรี ค.ศ. ๒๐๐๐ ฯลฯ ซึ่งการแก้ไขปัญหากลุ่มนี้ สิทธิพลเมือง มักออกมาในรูปแบบตราสารระหว่างประเทศหรือข้อตกลงเพื่อให้ภาคีสมาชิกปฏิบัติ โดยมีองค์กรระหว่างประเทศเป็นผู้ตรวจสอบการดำเนินการของรัฐภาคี ดังนั้น จากที่กล่าวมาในข้างต้นจะเห็นได้ว่า หลักกฎหมายที่ได้มีการบัญญัติไว้ใน C 188 นี้ มุ่งเน้นการคุ้มครองแรงงานประมงภายใต้พื้นฐานสิทธิมนุษยชน ๒ ประเภท ได้แก่ สิทธิทางเศรษฐกิจ และสิทธิทางสังคม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑.๑ ด้านสิทธิทางเศรษฐกิจ (Economic Rights)

C 188 มีวัตถุประสงค์หลักในการสร้างหลักประกันการทำงานบนเรือประมงให้มีคุณค่ามากที่สุด (Decent Work) โดยกำหนดสิทธิในด้านต่าง ๆ แก่แรงงานประมงอย่างเหมาะสมตามหลักสากล ซึ่งในอนุสัญญานี้ได้มีการกำหนดสิทธิต่าง ๆ ที่มุ่งเน้นไปทางสิทธิด้านเศรษฐกิจในหลายประการ โดยเฉพาะในเรื่องของสิทธิแรงงาน (Labour Rights) หมายถึง สิทธิของผู้ใช้แรงงานในความสัมพันธ์ระหว่างลูกจ้างกับนายจ้าง โดย C 188 มีการกำหนดหลักการที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของผู้ใช้แรงงานบนเรือประมง ดังนี้

^๔ United Nations Human Rights, Human Rights and Human Trafficking, [Online] Available : https://www.ohchr.org/Documents/Publications/FS36_en.pdf [๒๕ มกราคม ๒๕๖๓].

(๑) สิทธิในการได้รับค่าจ้างอย่างเป็นธรรม ตามมาตรา ๒๓ ของ C 188 มีการกล่าวถึง การให้ค่าจ้างแก่แรงงานประมงไว้ว่า สมาชิกแต่ละประเทศต้องรับรองกฎหมาย ข้อบังคับ หรือ มาตรการ อื่น ๆ ที่กำหนดให้แรงงานประมงต้องได้รับการจ่ายค่าจ้างทุกเดือนหรือเป็นประจำ และมาตรา ๒๔ ของ C 188 มีการกำหนดรายละเอียดวิธีการจ่ายค่าจ้างให้กับแรงงานประมง กล่าวคือ ประเทศสมาชิก ต้องกำหนดให้แรงงานประมงทุกคนที่ทำงานบนเรือประมง ต้องมีวิธีการโอนเงินที่ได้รับมาทั้งหมดหรือ แต่เพียงบางส่วน รวมทั้งค่าจ้างล่วงหน้าของตน ให้แก่ครอบครัว โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย จากข้อบท ทั้งสองของอนุสัญญานี้แสดงให้เห็นว่า การจ่ายเงินค่าจ้างให้แก่แรงงานประมงเป็นสิ่งที่จำเป็นนายจ้าง ต้องจ่ายค่าจ้างให้แก่ลูกจ้าง และลูกจ้างจะต้องได้รับค่าจ้างอย่างเป็นธรรม แม้ในบทบัญญัติจะกำหนด หลักเกณฑ์เรื่องการจ่ายค่าจ้างไว้อย่างกว้าง ๆ แต่ก็สังเกตเห็นได้ว่า มาตรการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการป้องกัน แรงงาน จากการถูกเอารัดเอาเปรียบเรื่องค่าจ้าง อีกทั้งยังส่งเสริมให้แรงงานได้รับการจ่ายค่าจ้างสม่ำเสมอ ทุกเดือน และมีอำนาจควบคุมการจ่ายค่าจ้างของตน ฉะนั้น ประเทศสมาชิกใน C 188 จึงต้องบัญญัติ กฎหมายในเรื่องดังกล่าวให้ละเอียดและครอบคลุมมากกว่าข้อบท C 188 ที่ได้กำหนดไว้ เช่น ค่าจ้างที่ ลูกจ้างจะได้รับจะต้องเป็นค่าจ้างขั้นต่ำ การจ่ายค่าจ้างในวันหยุด ฯลฯ เนื่องจากในอนุสัญญานี้กำหนด บทบัญญัติเป็นหลักเกณฑ์พื้นฐานในการนำไปปรับใช้ของประเทศสมาชิกเท่านั้น ซึ่งหากไม่ได้กำหนด รายละเอียดไว้อย่างชัดเจน ย่อมนำไปสู่ปัญหาละเมิดสิทธิแรงงานในการที่จะได้รับค่าจ้างอย่างเป็นธรรม และก่อให้เกิดการบังคับใช้แรงงานได้ในที่สุด

(๒) สิทธิที่จะทำงานในสภาวะที่ปลอดภัยและถูกสุขอนามัย ในเรื่องนี้มีมีการกล่าวถึงไว้ใน มาตรา ๒๕-๒๘ ของ C 188 เรื่องที่พักอาศัยและอาหาร ซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องกับสิทธิของแรงงานที่จะ ทำงานในสภาวะที่ปลอดภัยและถูกสุขอนามัย เมื่อพิจารณาในส่วนที่ที่พักอาศัยและสถานที่ทำงานของ แรงงานประมง จะพบว่า เรือประมงเป็นทั้งที่พักอาศัยและสถานที่ทำงานของแรงงานประมง ซึ่งใน C 188 ได้กำหนดให้มีความคุ้มครองเรื่องการจัดที่พักอาศัย น้ำดื่ม อาหาร ไว้อย่างชัดเจน โดยประเทศสมาชิก ต้องมีการรับรองเป็นกฎหมาย ข้อบังคับหรือมาตรการอื่น ๆ ที่กำหนดให้ที่พักอาศัยบนเรือประมงที่ชักธง ของประเทศตน ต้องมีขนาดและคุณภาพที่เพียงพอ และมีอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับการทำงานบนเรือ และระยะเวลาการใช้ชีวิตบนเรือ เช่น ในเรื่องของการบำรุงรักษาที่พักอาศัยที่ประกอบอาหาร โดยคำนึงถึง ความปลอดภัยและสุขอนามัย ต้องมีอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกในการซักล้าง อาหารจะต้องมี ปริมาณมีคุณค่าทางโภชนาการที่เพียงพอ การคุ้มครองแรงงานในเรื่องนี้นับว่าเป็นอีกเรื่องที่สำคัญ ต่อแรงงานประมงเป็นอย่างมาก เนื่องจากผู้ใช้แรงงานในงานประมงต้องเสียชีวิตและสุขภาพจากสภาพ การทำงานที่เสี่ยงอันตราย แต่การคุ้มครองสุขภาพและความปลอดภัยในการทำงานยังไม่มีประสิทธิภาพ เพียงพอ ดังนั้น การที่ในอนุสัญญานี้มีการกำหนดมาตรฐานไว้อย่างชัดเจน ย่อมส่งผลดีให้กับแรงงาน ประมงที่ต้องทำงานบนเรือประมง

(๓) สิทธิในการที่จะมีสภาพการทำงานที่ยุติธรรม การมีสภาพการทำงานที่ยุติธรรมตามแนวคิดขององค์การแรงงานระหว่างประเทศนั้น คือ การที่จะต้องมีความสภาพการทำงานที่สมดุลกับการพักผ่อน โดยจะครอบคลุมในประเด็นชั่วโมงการทำงาน ชั่วโมงการพักผ่อน ซึ่งในการทำงานจะต้องมีการจัดเวลาให้มีความความสมดุลกันระหว่างชั่วโมงการทำงานและชั่วโมงการพักผ่อน อีกทั้งการทำงานควรจะต้องมีลักษณะยืดหยุ่น โดยในอนุสัญญาฉบับนี้ได้มีการบัญญัติไว้ในมาตรา ๑๓-๑๔ ของ C 188 กล่าวคือ ประเทศสมาชิกจะต้องให้แรงงานประมงมีระยะเวลาพักที่เพียงพอต่อสุขภาพและความปลอดภัย ต้องมีการกำหนดชั่วโมงพักผ่อนของแรงงานประมง เพื่อลดความเหนื่อยล้าในการทำงาน โดยมีเวลาพักขั้นต่ำไม่น้อยกว่า ๑๐ ชั่วโมงในเวลา ๑ วัน และ ๗๗ ชั่วโมง ใน ๑ สัปดาห์ แม้ว่าในความเป็นจริงการตรวจสอบการทำงานของแรงงานประมง ยังไม่สามารถทำได้ ซึ่งอาจจะทำให้ในบางครั้งแรงงานประมงทำงานเกินกว่าชั่วโมงที่กฎหมายกำหนด และส่งผลต่อสุขภาพของแรงงาน การกระทำเช่นนี้ถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิของแรงงานที่ควรจะได้รับ และเป็นสาเหตุของการเกิดแรงงานบังคับด้วย ดังนั้น บทบัญญัติในข้อนี้ถือว่าเป็นความท้าทายของรัฐสมาชิกที่จะให้ความคุ้มครองแรงงานประมงอย่างครอบคลุมที่สุดเท่าที่จะทำได้ และปฏิบัติตามพันธกรณีที่ได้ให้สัตยาบันไว้อย่างครบถ้วน

๑.๒ ด้านสิทธิทางสังคม (Social Rights)

ระบบความมั่นคงทางสังคม เป็นระบบการดำเนินการเพื่อให้หลักประกันในชีวิตของคนในสังคม ตั้งแต่เกิดจนตาย เพื่อให้มีหลักประกันและความมั่นคงในการดำรงชีวิตและการทำงานอย่างสม่ำเสมอ^๙ ใน C 188 มีการกำหนดว่า ประเทศสมาชิกต้องดำเนินการให้สอดคล้องตามกฎหมายข้อบังคับหรือแนวปฏิบัติภายในประเทศเพื่อให้ความคุ้มครองแรงงานประมงในกรณีการเสียชีวิต การบาดเจ็บและการเจ็บป่วยอันเกี่ยวเนื่องกับงานที่ทำ การดูแลสุขภาพทางการแพทย์ที่เหมาะสมและเงินทดแทนตามกฎหมายภายในประเทศ อีกทั้งเจ้าของเรือประมงจะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการรักษาทางการแพทย์ในต่างประเทศ หากแรงงานประมงต้องออกเดินทางไปทำงานยังต่างประเทศ จนกระทั่งแรงงานประมงได้ถูกส่งตัวกลับมายังประเทศต้นทาง ดังนั้น ในเรื่องของการคุ้มครองแรงงานประมงตามหลักสิทธิทางสังคมนั้น อนุสัญญาฉบับนี้มีการกำหนดอย่างชัดเจนอันมีรายละเอียดดังนี้

(๑) สิทธิในการได้รับหลักประกันด้านสุขภาพ C 188 กำหนดให้มีหลักประกันสังคมและการคุ้มครองแรงงานในกรณีเจ็บป่วย หรือเสียชีวิตอันเกิดจากสภาพการจ้างงาน ในมาตรา ๓๔-๓๗ ของ C 188 ได้มีการกล่าวถึงการให้หลักประกันสุขภาพแก่แรงงานประมงในรูปแบบของประกันสังคม กล่าวคือ ประเทศสมาชิกแต่ละประเทศต้องทำให้แรงงานประมงที่อาศัยอยู่ในเขตแดนของตน เป็นผู้ที่มีสิทธิในสิทธิประโยชน์จากการคุ้มครองด้านการประกันสังคม ซึ่งจะต้องดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนตาม

^๙ สติธ ลิ้มพงศ์พันธุ์, “สิทธิมนุษยชนกับการประกันสังคม”, วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๙ (๒๕๒๔) : ๓-๔.

กฎระเบียบภายในประเทศ เพื่อให้บรรลุผลถึงการคุ้มครองทาง การประกันสังคมอย่างครอบคลุม โดยคำนึงถึงหลักความเสมอภาค หรือหลักการไม่เลือกปฏิบัติเพราะแรงงานประมงเป็นอาชีพที่ต้อง เสี่ยงภัยอันตรายและต้องพบเจอกับอุบัติเหตุในการทำงาน หรือการดำรงชีวิตบนเรือประมง ฉะนั้น การคุ้มครองทางด้านนี้ย่อมส่งผลที่ดีต่อแรงงานประมงรวมทั้งครอบครัวของแรงงานประมงด้วย

(๒) สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาล ใน C 188 มีการกล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ในมาตรา ๓๘ ว่าเมื่อเกิดอุบัติเหตุหรือโรคจากการทำงานแรงงานประมงต้องได้รับการดูแลรักษาทางการแพทย์ที่ เหมาะสมและได้รับการชดเชยเยียวยา ซึ่งการทำงานของแรงงานประมง โดยเฉพาะเรือประมงที่ออกไป จับปลาในน่านน้ำเป็นเวลานานเป็นเวลานาน แรงงานจะต้องอยู่ในภาวะที่ตากแดดตากฝนและได้คลื่นลมทะเล ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดความเจ็บป่วยได้ง่าย ประกอบกับลักษณะงานที่ต้องใช้แรงในการลากอวนและยกของ ตลอดจนการใช้ของมีคมในการทำงานก็อาจจะก่อให้เกิดอุบัติเหตุในการทำงานบนเรือประมงได้ โดยในความเป็นจริง หากเกิดอุบัติเหตุบนเรือประมง ย่อมไม่สามารถทำการรักษาพยาบาลโดยแพทย์ผู้เชี่ยวชาญได้มากนัก เนื่องจากการทำงานส่วนใหญ่อยู่กลางทะเลห่างจากฝั่งท่าเรือค่อนข้างมาก จึงทำได้เพียงการ ทำแผลเบื้องต้นหรือการให้ยาในการบรรเทาอาการปวดเท่านั้น ดังนั้น แรงงานประมงที่เจ็บป่วยมักจะทน ทำงานได้โดยไม่ได้รับการรักษาอย่างถูกวิธี แต่อย่างไรก็ตาม หากแรงงานเจ็บป่วยหรือประสบอุบัติเหตุ นายจ้างมีหน้าที่ต้องพาแรงงานไปทำการรักษา มิเช่นนั้นจะเป็นการละเมิดสิทธิแรงงานด้วยตามอนุสัญญา ฉบับนี้

อภิปรายผลการวิจัย

๑. การกำหนดมาตรการในการคุ้มครองแรงงานประมงจากการถูกค้ามนุษย์ ได้มีการกำหนด ข้อบทที่เกี่ยวกับการคุ้มครองแรงงานประมงไว้อย่างชัดเจน ในพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงานในงาน ประมง พ.ศ. ๒๕๖๒ ที่ได้รับรองหลักการใน C 188 ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าว เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยลดปัญหา การค้ามนุษย์ได้หากนายจ้างหรือกัปตันเรือไม่ละเมิดสิทธิแรงงาน ซึ่งในความเห็นของผู้เขียน แม้ประเทศไทย จะมีการกำหนดการคุ้มครองแรงงานประมงไว้ในกฎหมายอื่นนอกจากพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว แต่ก็ยังคง พบช่องว่างในกฎหมายไทย ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองแรงงานประมง เช่น การเข้าสู่ระบบประกันสังคม ของแรงงานประมง แรงงานจะได้รับความคุ้มครองด้านสุขภาพตามการจัดหาให้ของนายจ้าง กฎหมาย ของไทยในเรื่องนี้มีการแก้ไขเพิ่มเติมให้นายจ้างสามารถเลือกได้ว่าจะให้แรงงานเข้าประกันสังคมหรือ ประกันของเอกชน เมื่อได้ศึกษาเปรียบเทียบแล้วพบว่า การเข้าสู่ระบบประกันสังคมทำให้แรงงานได้รับ สิทธิประโยชน์ระยะยาวมากกว่าประกันของเอกชน นอกจากนั้นในเรื่องของการจ่ายค่าจ้างในการทำงาน เป็นรายเดือนผ่านบัญชีธนาคารจากนายจ้างเป็นพบว่ายังมีการจ่ายค่าจ้างที่ไม่เป็นไปตามกฎหมาย รวมถึง การตรวจสอบชั่วโมงการทำงานของแรงงานประมง ใช้วิธีการตรวจสอบการบันทึกเวลาใน log book

แต่ก็ยังไม่สามารถสะท้อนการทำงานจริงของแรงงานบนเรือประมงได้ภาครัฐมีความจำเป็นอย่างยิ่งต้อง ทบทวนรูปแบบการตรวจสอบการทำงานของแรงงานประมง และในเรื่องการตรวจสอบการจัดการเรื่อง ที่พักและอาหารเป็นหน้าที่ของนายจ้างตามกฎหมายแต่ยังไม่มีมาตรการที่ชัดเจนถึงเรื่องมาตรฐานและ ความเพียงพอสำหรับแรงงานประมงทั้งหมดบนเรือประมง จากที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเพียงข้อค้นพบ บางส่วนที่อาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยยังมีปัญหาในการปรับใช้กฎหมายที่ทำให้ยังไม่สามารถยกระดับ การคุ้มครองแรงงานประมงเทียบเท่ากับมาตรฐานสากลได้เท่าที่ควร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ควรช่วยกันเร่งแก้ไขปัญหามาเพื่อไม่ให้แรงงานตกไปอยู่ในความเสี่ยงจากการถูกค้ามนุษย์และการบังคับใช้ แรงงาน

๒. กลไกในการบังคับใช้กฎหมายการคุ้มครองแรงงานประมงของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นอีกหนึ่งปัญหาในการปรับใช้ C 188 ซึ่งเมื่อนำมาปรับใช้กับประเทศไทยแล้ว ปัญหาส่วนใหญ่ เกิดจาก การที่ประเทศไทยไม่มีระบบที่เป็นศูนย์กลางหรือคณะทำงานกลุ่มย่อยที่การดำเนินการตาม C 188 แต่อย่างไรก็ตาม ใน C 188 ไม่ได้กำหนดว่า ต้องเป็นอำนาจของหน่วยงานใดที่จะต้องดูแลโดยตรง ซึ่งขึ้นอยู่กับการทำงานภายในของแต่ละประเทศ สำหรับประเทศไทยกฎหมายในการคุ้มครองแรงงาน ประมงมีการบูรณาการกันหลายภาคส่วน เช่น กรมจัดหางาน มีหน้าที่ในการขึ้นทะเบียนแรงงานสำหรับ แรงงานข้ามชาติ ออกใบอนุญาตทำงาน กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีหน้าที่ ประสานงานการดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อต่อต้านการค้ามนุษย์ ศูนย์ควบคุมการแจ้งเข้า-ออกเรือประมง มีหน้าที่ตรวจสอบเรือ เพื่อดูแลให้มีการขึ้นทะเบียนเรือและแรงงานประมงอย่างถูกต้อง เป็นต้น นอกจากนี้ หน่วยงานที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น ในการประสานงานหากเกิดการค้ามนุษย์ในประมง ยังคงมีหน่วยงาน อื่นที่เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการในขั้นตอนดังกล่าว ซึ่งในประเด็นนี้อาจพอสรุปได้ว่า หากจะช่วยเหลือ แรงงานที่เป็นผู้เสียหายจากการถูกค้ามนุษย์จะต้องใช้ความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่หลายหน่วยงาน ซึ่งใน บางครั้งมีการผูกขาดและขาดการประสานงานของหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งยังพบว่า การบริหาร จัดการของหน่วยงานเหล่านั้น ยังขาดศักยภาพที่จะทำงานแบบบูรณาการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายจึงต้องมี หน่วยงานที่มีอำนาจเบ็ดเสร็จมาควบคุม สั่งการ และดำเนินการตามพันธกรณีตาม C 188

ข้อเสนอแนะ

ประการที่หนึ่ง ประเทศไทยควรมีการรวบรวมกฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองแรงงานประมง ไว้ในกฎหมายฉบับเดียว เพื่อที่จะให้ผู้บังคับใช้กฎหมาย ไม่สับสนในการทำงาน รวมทั้งหากมีการ รวบรวมกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองแรงงานประมงไว้ในฉบับเดียวกันแล้วนั้นจะช่วยลดความ กระจัดกระจายของกฎหมายให้เหลือเพียงฉบับที่มีการกำหนดกฎหมายเฉพาะแก่การคุ้มครองแรงงาน ประมง

ประการที่สอง การอบรมให้ความรู้แรงงานประมง รัฐควรให้การอบรมในเรื่องความปลอดภัยและสิทธิของลูกเรือกรณีเกิดอุบัติเหตุจากการทำงาน การปฐมพยาบาลเบื้องต้น อุปกรณ์บนเรือ วิธีการป้องกันอันตรายจากการทำงานและสิทธิต่าง ๆ ของแรงงาน โดยจัดให้มีการอบรมแก่แรงงานประมงทุกคนก่อนการทำงานและระหว่างการทำงานเป็นระยะ ๆ รวมทั้งให้ความรู้ทั้งฝั่งนายจ้างและลูกจ้างในเรื่องกฎหมายการค้ามนุษย์และแรงงานบังคับ ให้ทราบถึงองค์ประกอบในความผิดเพื่อไม่ให้แรงงานตกเป็นเหยื่อในคดีค้ามนุษย์ และให้ความรู้นายจ้างให้มีความตระหนักในการปฏิบัติตามกฎหมายประกอบกับการใช้หลักพรหมวิหาร ๔ หลักปฏิบัติที่นายจ้างพึงมีประกอบไปด้วย เมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขา และอย่าคิดถึงแต่ประโยชน์ของตนเอง ฉะนั้นทุกฝ่ายควรมีการร่วมมือกันสรรค์สร้างสังคมให้มีศีลธรรมเพื่อช่วยประคับประคองสังคมให้สงบร่มเย็นตลอดไป

ประการที่สาม หน่วยงานภาครัฐควรทบทวนและศึกษามาตรการในการคุ้มครองแรงงานประมงเพื่อคุ้มครองแรงงานประมงไม่ให้เข้าสู่วงจรการค้ามนุษย์หรือแรงงานบังคับ เช่น ทบทวนแนวทางการฝากเอกสารประจำตัวกับนายจ้าง การจ่ายค่าจ้าง ว่าสอดคล้องกับกฎหมายภายในประเทศและกฎหมายระหว่างประเทศหรือไม่ ทบทวนการกำหนดแนวทางเวลาพักระหว่างทำงานที่ชัดเจนที่สามารถตรวจสอบได้เพื่อหลีกเลี่ยงการใช้แรงงานบังคับและการค้ามนุษย์ นอกจากนี้ยังควรมีการพัฒนาหลักต้นแรงงานประมงเข้าสู่ระบบประกันสังคมเพื่อสิทธิประโยชน์ในระยะยาวของแรงงานประมงมากกว่าเปิดช่องให้นายจ้างเลือกรูปแบบการรับประกันได้ เพราะอาจจะทำให้แรงงานไม่ได้รับความคุ้มครองได้เต็มที่

บรรณานุกรม

นิชิอิวัลย์ แซร์ตนะ. “ปัญหากฎหมายของพิธีสารเพื่อป้องกัน ปรามปรามและลงโทษการค้ามนุษย์โดยเฉพาะสตรีและเด็ก”. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**. คณะนิติศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๙.

วิทยา เบญจาทิกุล. “ทางการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ในแรงงานประมงทะเลของประเทศไทย”. **วารสารวิชาการ**. มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๐) : ๙๙-๑๐๐.

ศิริวรรณ ว่องเกียรติไพศาล และคณะ. “การค้ามนุษย์แรงงานในเรือประมงทะเล”. กรุงเทพมหานคร : บจก. วี.พรินท์ (๑๙๙๑), ๒๕๕๖.

สถิต ลิ้มพงศ์พันธุ์. “สิทธิมนุษยชนกับการประกันสังคม”. **วารสารนิติศาสตร์**. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๙ (๒๕๖๔) : ๓-๔.

Human Right Watch. **World Report 2019**. [Online]. Available : https://www.hrw.org/sites/default/files/world_report_download/hrw_world_report_2019.pdf [20 January 2020].

International Labour Organization. **ข้อค้นพบจากงานวิจัยวัดผลความก้าวหน้าเกี่ยวกับแรงงานประมงและอาหารทะเลในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ., ๒๕๖๓.

International Labour Organization. **C188 - Work in Fishing Convention, 2007 (No. 188)**.

[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:11300:0::NO::P11300_INSTRUMENT_ID:312333 [4 January 2020].

International Labour Organization. **ร่าง การวิเคราะห์ช่องว่างของอนุสัญญาว่าด้วยการทำงานในภาคการประมง พ.ศ. ๒๕๕๐ (ฉบับที่ ๑๘๘) กับกฎหมายกฎระเบียบและมาตรการอื่น ๆ ของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับสภาพการทำงานบนเรือประมง**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---asia/---ro-bangkok/documents/publication/wcms_557740.pdf [๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๓].

Ministry of Foreign Affairs of the Kingdom of Thailand. **ไทยยื่นสัตยาบันสารอนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศ ฉบับที่ ๑๘๘ ว่าด้วยการทำงานในภาคการประมง พ.ศ. ๒๕๕๐ (ค.ศ. ๒๐๐๗) / Thailand Ratifies ILO's Work in Fishing Convention No. 188, 2007 (C188)**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.mfa.go.th/main/th/news3/6886/99718-ไทยยื่นสัตยาบันสาร> [๑ มิถุนายน ๒๕๖๓].

United Nations Human Rights. **Human Rights and Human Trafficking**. [Online]. Available: https://www.ohchr.org/Documents/Publications/FS36_en.pdf [๒๕ มกราคม ๒๕๖๓].